

LES ORGANITZACIONS TERRITORIALS

LLUÍS CASASSAS I SIMÓ

Doctor en Geografia. Membre de la Comissió de Delimitació Territorial de Catalunya

Organitzar el territori vol dir disposar amb ordre de l'espai on l'home viu i treballa. Potser perquè és una disciplina nova, la pràctica de l'organització del territori desperta discussions i el seu concepte no és encara fixat amb claredat i acceptat per tothom. Organitzar el territori vol dir saber disposar profitosament i racionalment dels recursos que ofereix la natura; vol dir saber distribuir de manera avinent els llocs de treball i les activitats econòmiques, les zones d'oci, d'habitació i de cultura; vol dir saber els metres quadrats de verdor que s'han de conservar per a cada ciutadà i on ubicar-los i on situar les àrees de salut i els nusos de comunicació i disposar, quan sigui possible, les fonts d'energia de tots.

Per la seva naturalesa, l'organització del territori no és una distribució estàtica de tots els béns, sinó que és canviant i es modifica quan apareixen noves necessitats, noves tècniques i ara es desenvolupa l'automació i tot esdevé diferent i la inseguretats és permanent en la vida laboral de cadascú i en el pensament.

Per tot això, l'organització del territori no pot ésser un joc voluntarista sinó el resultat de valoracions tècniques diverses i de decisions polítiques que només es poden formular assentant-les en el coneixement real de les coses i de les conseqüències provocades per l'aplicació de criteris diversos.

Divisió Territorial no és sinònim d'organització territorial sinó només un dels seus aspectes. Un aspecte important, ben cert, perquè com-

porta, també, una mena de repartiment geogràfic del poder i un increment de les possibilitats de participació de capes populars més extenses però més concretes, alhora.

Quins són els criteris, l'acció de la qual s'ha de tenir en compte quan es vol determinar els límits d'una unitat territorial? Quins són els criteris sense el coneixement dels quals l'aprovació de la societat i del territori no seria altra cosa que un joc d'aproximació i de subjectivismes potser a la llarga inoperants? model de societat que s'havia adverat incapaç d'evitar-la i que calia substituir.

És per això que ja es pot afirmar que un model territorial com el tradicional no respon a les necessitats actuals de Catalunya ni als canvis ideològics ocorreguts. Hom troba una quantitat ben considerable d'autors, però, que l'accepten i que ja l'acceptaven abans de la promulgació de l'Estatut actual com a «organització més adaptada a les característiques nacionals de Catalunya». Són autors que accepten el principi «comarcalista», encara que emetin judicis molt crítics referents a la Divisió Territorial de 1936, algunes vegades. I és aquesta acceptació que caldria analitzar, precisament.

Cal pensar que l'auge comarcalista, històricament és coetani de l'enfortiment de les oligarquies locals —mercantils, financeres, artesanes, agràries, intel·lectuals— producte, al seu torn, de l'auge econòmic que s'experimentà a Catalunya la segona meitat del segle passat. Paral·lelament, el catalanisme polític que es començà a formular defensà l'establiment d'un estat nacional fort, unicompetencial, ésser superador de les desavinences socials. Aquestes són les característiques típiques de l'estat jacobí, punt d'unió de les idees clàssiques del renaixement i de la pràctica política i «estatal» sortida de la revolució francesa. Aquest pensament unificador portava a conferir a Catalunya tots els atributs corresponents a un instrument polític que s'havia d'enfrontar a un Estat que feia catúfols: Catalunya havia d'ésser una entitat centralitzada, jerarquitzada, omnipresent, omnipotent i, tal com s'ha dit, unicompetencial.

L'organització territorial s'efectuava de «dalt a baix» i la comarca hauria d'ésser un instrument del govern que seria un organisme com més fort millor, en aquestes etapes de reconstrucció nacional. Les comarques hauran d'ésser, doncs, vehicles i reflex d'aquesta entitat superior: seran centralitzades i jerarquitzades i tendiran a l'acumulació de les competències municipals.

El pensament comarcalista tradicional ha encunyat aquest model de comarca que, segons els casos, ha pogut ésser presentada com a comarca natural o històrica, administrativa, funcional, polaritzada, centre de control popular, urbana, etc. Ha estat un model que ha penetrat profunda-

ment la consciència de la gent de tal manera que fou aquesta idea la que asumí la Ponència de la Divisió Territorial a l'etapa republicana, amb els seus màxims representants, els Ponents Pau Vila i Josep Iglésies.

Ara no s'entrarà en l'anàlisi del projecte de la Ponència perquè ja és prou conegut. Només caldria assenyalar dos fets: l'encàrrec del govern de la Generalitat fet als Ponents era de *definir les unitats més idònees per a l'administració de les competències públiques centrals* (de la Generalitat). El treball s'efectuà *mitjançant l'aplicació d'un mètode i amb l'anàlisi minuciosa del territori*. Foren uns mesos de treball incessant que culminà en l'elaboració d'un projecte acompanyat d'un mapa comarcal de Catalunya amb trenta-vuit comarques «administratives» calcades dels partits judicials establerts per la Reina Regent espanyola l'any 1834.

És el Mapa que s'aprovà amb les lleis de l'abril de 1987 i que després ha estat lleugerament retocat amb les propostes de la Comissió de Delimitació Territorial. Aquesta operació de remodelatge actual no pot amagar que es tracta d'establir un mapa amb unes comarques que molts autors no consideren adients a la situació actual. Alguns d'aquests ja havien alertat dels perills que es podrien derivar d'una acceptació mimètica, degut als canvis ocorreguts durant el mig segle llarg transcorregut des de la proposta.

Durant quaranta anys s'han anat repetint aquestes advertències i s'han posat les bases d'una nova anàlisi. Escrits de Lluís Cantallops i de Lluís Solé i Sabarís a la Seu, el 1976, i altres escrits d'Enric Argullol, de Josep M.ª Carreras, de Lluís Casassas, de Joaquim Clusa, de Ricard Serra, de Manuel Ribas i Piera, de Josep Mir, de Solà Morales, de Joaquim Pou, etc. insisteixen en la necessitat d'efectuar un nou reconeixement del territori, obligat pels canvis que hi han ocorregut. Perquè, si bé és veritat que el territori no canvia, sí que ho ha fet l'ús que els ciutadans fan d'ell.

Però sembla que es pot afirmar que el més important és que els canvis no han estat només considerables a les carreteres, a l'aparició de nous habitatges o als emplaçaments industrials, per exemple, sinó *també i especialment* a les idees.

Avui, el territori *no és sentit de forma vertical i jerarquitzada*, sinó com un conjunt d'entitats iguals que es senten protagonistes i volen el seu reconeixement. Els municipis, els pobles agregats, els barris i les barriades de les ciutats més grans, les caseries disperses, algunes noves urbanitzacions i polígons, se senten cèl·lules més properes al ciutadà, amb més possibilitats de participació i de control. El problema actual

que s'ha de resoldre no és el de crear entitats més grans, més allunyades del ciutadà, afavoridores de macrocefàlies i de concentració de poder, sinó el d'enfortir els municipis per facilitar el seu protagonisme. De fet, tots els assaigs fets fins ara de col·laboració intermunicipal, de suma d'esforços o de mancomunitat tendeixen a proporcionar al ciutadà l'instrument participatiu i eficaç que necessita, sense retallar ni un bri les competències locals.

Al pensar en el cas concret de l'Hospitalet, cal, per damunt de tot, considerar un fet que és concloent: la unitat humano-urbana de la gran ciutat metropolitana central de Catalunya que, sense voler entrar en detallismes que escapen a la intenció d'aquest escrit, ha de tenir una gestió comuna i una consideració global dels problemes plantejats.

El fet metropolità ha donat una nova organització al territori de la «comarcada», fet que s'ha estès encara més enllà, vers les terres compreses en bona part de la regió primera de la Ponència republicana, cap el Vallès, el Maresme i el conjunt de les terres llobregatines. Sembla que ratlla en la irrealitat més total el voler establir límits administratius i compartiments diferents en unes terres urbanes amb problemes comuns, amb interessos comuns, amb voluntat comuna de superar les dificultats i amb unes relacions humanes i socials comunes i diferents a les que existeixen a les terres veïnes.

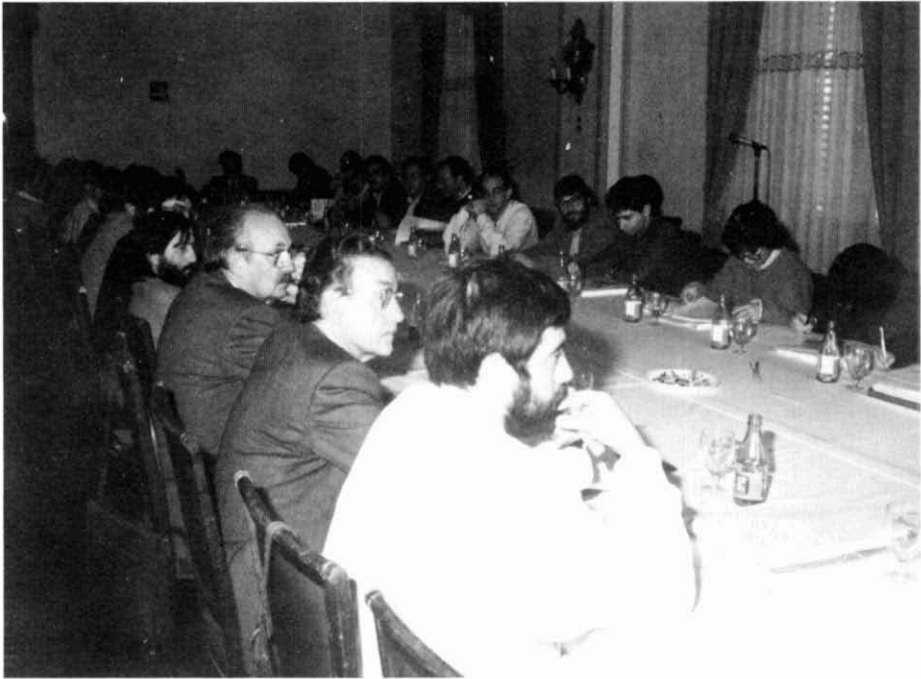
Per això no és d'estranyar que algú hagi proposat la creació d'una unitat comarcal formada només pel municipi de l'Hospitalet de Llobregat, unitat integrada en un conjunt pluricomarcal que abasti tot el territori del Pla, tot i la dificultat que representa el que diu l'article 3 de la Llei 6/1987, de 4 d'abril: «La comarca es constitueix (...) formada per l'agrupació de municipis contigus» paraules que semblen oposar-se a la creació de comarques unimunicipals. Però és una idea que no s'oposa a la creació d'unitats funcionals supramunicipals que compleixin el primer requisit exigint per la citada Llei, actualment vigent. Diu el seu article segon que els criteris de l'organització comarcal són:

1. «Els àmbits territorials resultants han de coincidir amb els espais geogràfics amb que s'estructuren les relacions bàsiques de l'activitat econòmica i han d'agrupar municipis amb característiques socials i històriques comunes».
2. «Els àmbits territorials han d'ésser els més adequats per a fer efectius els principis d'eficàcia, de descentralització i de participació en la prestació dels serveis públics».

Dit això, no es pot considerar del tot descabellada la idea d'un conjunt d'unitats funcionals de característiques comarcals, interrelacionades

socialment i econòmicament, culturalment i humanament, en les quals les terres més agermanades puguin treballar de manera conjunta que no vol dir uniforme ni grisa, per la solució dels problemes que hi existeixen, terres en què els municipis inclosos en les unitats definides el 36 podrien establir, si ho volguessin, relacions especials de veïnatge i de col·laboració.

El Debat de la Divisió Territorial és viu, encara. Cal conèixer en detall la realitat. El territori català s'ha d'estudiar i cal comprendre bé els mecanismes del seu funcionament i conèixer bé els obstacles que s'oposen a que el ciutadà, en el seu marc més immediat, pugui contribuir a la millora de la qualitat de vida col·lectiva.

Els geògrafs Dr. Vilà i Valentí i Dr. Casassas (segon i tercer en primer pla respectivament) a les sessions tècniques de les Jornades.